

ganof, et) publié par M. Brosset, Académicien extraordinaire. S. Pb. 1840. Texte russe, et français en regard.

61. ԼԵՂՈՅ, Պատմութիւն արեւելեան կայսերութեան, նոր ստղագրութիւն, ամբողջապէս կրկին աչքէ անցած, ուղղութեամբք և յաւելածովք ըստ արեւելեան պատմիչաց ի Սէն-Մարգենէ, Արձանագրութեանց և Գեղեցիկ զարկութեանց ակադիմիոյ անգամ:

Հատորքն Ա-ԺԳ. 1824-1832 հրատարակեալ են ի Սէն-Մարգենէ. և ԺԳ-ԻԱ. շարայարեալք ի Պրոսէէ կրտսերոյ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՆՑԱԻՈՐՔ

Դ ԱԵՆԵՏԵՐԿ

(Տես յէջ 449)

Պրնանք ըսել թէ թերեւս բիւրաւոր ազգայինք եկեր գացեր են ի Վեներտիկ և հազարաւորք ալ բնակեր, ԺԳ դարէ սկսեալ մինչեւ ի մեր դար, երբեմն ցանցաւ և էրբեմն խիտ (բազմութիւն), և ընդհանրապէս հաճոյ եղած են Վենետոաց, և ինչպէս հիմայ կ'ըսուի՝ համակրելիք. միով բանիւ լաւ անուն թողած են. եթէ և ամենքն Անտոնի և Գէորգայ նման հանճար չեն ունեցեր, այլ դեռ շատերն ալ անոնց պէս յատուկ իրենց ազգային անուամբ կոչուեր են, և երբ իրենց հասարակութեան միայօք խնդիր եղած է տէրութեան առջեւ՝ միշտ զօրուած և շնորհաց արժանի վկայուած են: Այսքան երկար դարուց և այսքան իրենց անընդհատ յաջորդութեան մէջ՝ ի հարկէ բարոյապէս անհնար էր գայթակղութեան չպատահել, կամ պարստելի գործք և յանցանք ալ չերեւնալ. սակայն ժամանակին և ըազմութեան համեմատ՝ քիչ անգամ հանդիպած են, և բարեբաղդաբար այս բանին նկատմամբ Դիւանք՝ որ ամէն այնպիսի դէպք ալ կը նշանակեն, քիչ բան ունին ազգայնոցս համար. և երբ Դիւանք կ'ըսեմք՝ պէտք է յիշել Վենետիկոյ տէրութեան ահաւոր ատեաններն և պաշտօնք, որ բարոյականութեան միայ խտրութեամբ կը հսկէին, մանր քննութիւններ կ'ընէին, նա եւ երբեմն տանջանօք և նեղ ու մութ բանտերով, երբեմն ալ քաղքին և տէրութեան սահմաններէն դուրս մղընտելով զյանցաւորս: — Իբրեւ ի վկայութիւն բոլոր այս ըսածներուս, և ի հաւաստիս ճշմարտութեան և ոչ պարզապէս հետաքրքրութեան՝ յիշենք ի պարագայիս դիպուածներն ալ:

ԺԵ դարուն սկիզբները (1508—1518 միջոց) Հայոց տան մէջ կը յիշուի համառօտութիւն՝ վատմահամբաւ կին մի, համանուն այնպիսի համբաւով ի հնուց հռչակելոյն, Հեղինէ, Թէ և յրաւիր հայ, բայց ի բնակութենէն կարծուի. որոյ վերակացուն կամ գլխաւոր բնակիչն Աղեքսանդր՝ յատկապէս Հայ կոչուած, զիմելով յատենան, նոտարաց առջեւ առած իրեք հաւատարմաց վկայութեամբ, ոչ միայն զվատուհին՝ այլ և անոր ըզգակը կարասիքը տունէն դուրս կը ձգէ. և այս ամէն դործոց, նոտարաց և վկայից և դոքս ձգուած ներուն համար եղած ծախքն կը վճարուի Հայոց տան եկամուտէն ⁽¹⁾:

Այս զիպուածէս 60 տարի վերջը (1574) և յաջորդ տարիներու մինչեւ ի 1587, կը յիշուի այլևայլ տեղ և անուն՝ Յակոբ անուամբ Մէրսինցի Հայ վաճառական մի, որ Թէ և (Յովհաննէս) քահանայի որդի է եղեր, բայց փոխանակ իր հօր տուած օրհնութեանց և խաղաղութեանց՝ անկարգ և անզուսպ բերնով անվայել և հայոյական խօսքեր հաներ է, ինչուան այնպիսի գերագոյն անձի մի գէմ՝ որ առաջին անձն է յետ Աստուծոյ, յերկինս և յերկրի. ուսկից զայլակեցելով զինքը բնակութեան ընդունող տանտէրն ի Մուրան կղզին՝ քաղաքին քով, ուր ռալունք շինելու փութեր, գործարաններ կան, և տանտէրն ալ նոյն արուեստն ունէր, իմացուց պատուաւոր մարդու մի, նա ալ՝ Թէ Պատրիարքին և Պապի Նոյրակին, և Թէ հաւատաքնութեան վերակացուն, նոյնպէս նաեւ Հայոյութեանց համար սահմանուած մասնաւոր պաշտօնէից, որք պատուէրեցին յիշեալ եկեղեցականաց՝ քննել նախ Յակոբայ ամբաստանողը կամ տանտէրը, յետոյ զինքն ամբաստանեալն. Քննութիւնն և դատն ինչպէս եղած և աւարտած է, չեմ գտած. բայց զժգաղղաբար Յակոբայ մեղապարտ ըլլալն կը ճշմարտի յետագայ ամբաստանութեամբք և վճռով ալ. հաւանօրէն Մուրանցի տանտէրն իր վարձուորը հանեց տունէն. Նոյնպէս հաւանական է որ նոյն Յակոբն է (այս տեղ հօրը անունն կամ մականունն չի յիշուիր) ⁽²⁾ որ իր նման անկարգ և անասանձ բերան Աղեքսանդր անուամբ ազգայնոյ մի հետ բնակելով ի Հայոց տունն, ոչ միայն զտնեցիս այլ և թաղականները անհանգիստ կ'ընէին և զայլակեցնէին. տնպահն Սիմոն (էջ 148), յետ երկար համբերութեան բողոքեց առ Հոգաբարձուս Ս. Մարկոսի, որք պաշտպան էին Հայոց տան, վկայութեամբ քանի մի բնակչաց նոյն թաղին (Ս. Յուլիանոս), յամենան մարտի 1578. Հոգաբարձուք մէկ մէկ կանչեցին այս բանիս վկայողները, որոց առաջինն էր Ս. Յուլիան եկեղեցւոյ լուսարարն կիսասնորկաւազ (ի մայիսի 2), և կարդացին այդ երկուքին վրայ գրուած ամբաստանութիւնները. նա ոչ միայն հաստատեց զայնս երգմամբ, այլ և անհնցմէ աւելի շատ բան կայ, ըսաւ. այսպէս ուրիշ վկաներն ալ քննուեցան, որք աւելի կը

(1) Pro ejicienda res et bona Elenæ existentis in Domo computatis expensis Notariarum, pro examinatione Testium trium super fama et vita ipsius Elenæ.

(2) Փանի մի տարի առաջ (1568) յիշուի ուրիշ Յակոբ Մէրսինցի մ'ալ, որդի Արեհիմայ:

մեղադրէին զԱղեքսանդր: Թէ և հոգարարձուաց վճիռն չեմ տեսած, բայց անտարակոյս է իրենց արգար և խիստ դատաստանն, զոնէ ի Հայոց տունէն դուրս հանելն երկուքն ալ: — Նոյն օրեր և նոյն տարին (ապրիլ 22, հոկտ. 7) Յակոբ ներկայացած է նոտարաց, բայց ի՞նչ խնդրոյ համար յայտնի չէ: Յաւային այս է, որ երկու տարի վերջը (1575, օգոստ. 22) Յակոբ նորէն կանչուած է յատեան Պաշտօնէից քննութեան հայոյութեանց, (Esecutori alla Bestemmia), որք քննելով իր վէմ եղած հայոյութեան առաջին ամբաստանութիւնը, նոյնպէս իրեն ալ երկու անգամ տուած պաշտպանողական գրուածքները, թէ և բոլորովին չգատապարտեցին զնա, բայց յանդիմանութեամբ պատուիրեցին որ ինչուան տասն տարի Հայոց տունը չմտնէ, և եթէ յանդգնի մտնել՝ ի վէնետիկոյ և ի սահմանէն վճնառի հինգ տարի. և եթէ այս արգելմանս ալ հակառակ գործէ՝ բռնուի. բռնողին 100 փորը լիբայ տրուի վարձք անոր ստացուածներէն. իսկ ինքն վեց ամիս այս պաշտօնարանին բանար մնայ, անկէ ետեւ ալ՝ մինչեւ որ վճարէ զինքը բռնողին վարձը. յետոյ նորէն աքսորուի: — Զօրութեամբ վճռոյս յայտ է որ Յակովբ հեռացած է ի Հայոց տունէն. 1583—4ին յիշուի բնակած ի Ս. Մարիամ Խորտաիկ (S. Maria Formosa) Թաղի, իբրեւ պարտատէր (21 դուկատի) Անիկիւրացի Թուրքէ մի, որ քրիստոնէութիւն ընդունելով մկրտուեր և Թովմաս կոչուեր էր, բայց քիչ օրէն փախչելով՝ բռնուեր և բանտուեր էր, և անկէ կը խնդրէր (6 հոկտ.) որ ի Դրամասեղանի (banca) զրած ստակն հանուի, վճարուի պարտքն առ Յակովբ, աւելցածն ալ պահուի: — Նոյն տարին (1584, մարտ 5), Յակոբ ուրիշներու հետ կը վկայէ Դոմինիկոս Ատանա կոչուած Հայու մի արդարութեան, զոր Մեսսենացիք ծովու վրայ բռնելով տանջեր էին իբրեւ այլազգի, և նա մահուանէ ազատելու համար՝ այնպէս բտեր էր, իսկ հիմայ Հայք ի վէնետիկ վկայեցին ճշմարտութիւնը, որ ծանօթ և բարի քրիստոնեայ է: Դարձեալ նոյն տարին (14 ապրիլ) երկու իտալացոց կը յանձնէ, որ իր մէկ առնելիք ստակը յԱնգոնա քաղաքի՝ պահանջեն անոնցով որոց քով գտուէր, ազգային սափրիչի մի ձեռօք յանձնուած: Քանի մ'օր վերջը (29 ապրիլ) իր ուրիշ առնելիքի մի համար (66 դուկատ) ուշուք շինողէ մի՝ իրաւարար կը դնէ մէկը՝ որ ինչուան իրեք ամիսն վճարել տայ, եթէ ոչ ինքն կրցածը պիտի առնու պարտաւ կանէն: Իսկ իր որ և է ուրիշ առնելիքները պահանջելու համար՝ զործակալ կը կարգէ զՄիկրոի Պարսկահայ՝ Սիմոնի յաջորդ տնպահը (յուլ. 7): — Երկու տարի վերջը (1586, սեպ. 29) դարձեալ գտուի Յակոբ առաջի նոտարի, ուր Բաղիշեցոյ մի հետ (Գաբրիէլ որդի Կիրակոսի) երաշխաւոր կ'ըլլայ Աղաձանի որդի Գեորգայ պարտուցը (100 դուկատ առ Յովհ. որդի Ճանիբեկի) և կը վճարէ 60 դուկ. Գաբրիէլ ալ 40. և այս երկուքն ալ մէկմէկու հետ կը դաշնադրին այս տուածնին ինչպէս իրարմէ առնելու, և այլն: — Յաջորդ տարին (1587, մարտ 10), նոտարի աջի Թարգման կ'ըլլայ Յարութիւն Միխիլան Բաղիշեցոյ, որ կը վկայէր՝ Թէ Յոյնք ի Տուրացոյ՝ նաւուն մէջէն, զողջան Հայոց ապրանքը և փախան:

Յակովբեայ Մէրտինցոյ վերջի յիշատակն ի վենետիկ է իր կտակն համառօտ, զոր գրել տուեր է (խաւերէն) ի 24 ապրիլի 1587 տարւոյ (Մարկ-Անտոն Ֆրիկայինոյ նօտարի). որով իրեն մէկ հատիկ ժառանգ և կտակակա տար իր ամէն ստացուածոց և պահանջից կը հաստատէ՝ իր կինը Էստարիմէ անուամբ, դուստր Անդրէի Տոկուայ (Docula), Ուսինէ քաղաքին Արպա գեղէն, որ 350 զուկատի չափ օծիտ բերեր էր, Յակոբ ալ 50 զուկատ վրան աւելցուցեր էր նօտարի առջեւ (ի 14 յուլ. 1579). բայց իր հայրենիքէն ելած ատեն՝ հօն թողեր է իր առաջին կնոջմէն՝ աղջիկ մի. կը պատուիրէ որ ի նշան սիրոյն՝ զրկէ անոր 5 զուկատ։ Նօտարն, ըստ հրամայեալ օրինաց, կը հարցընէ թէ բարեբարութեան Տեղեաց ալ բան մի կը թողո՞ւ. կը պատասխանէ. Այլ հոգը կը յանձնեմ կնոջս, ինչպէս որ ուզէ՝ այնպէս բնէ։ — Իրեք օրէն վերջը (ապրիլ 24) կը վախճանի. ինչ հիւանդութեամբ կամ քանի՞ տարուան, և ո՞ւր թաղուիլն յայտնի չէ. որովհետեւ այն եւ կեղեցւոյ (Նոր Ս. Յովհան, S. Giovanni Nuovo կամ in Olio) որոյ թաղին մէջ կը բնակէր, այն տարուան մեռելագիրքն կորած է, նոյնպէս մեծ Դիւանաց մէջ ալ, Բայց փափագելի և յուսալին այն է՝ որ բարի մահուամբ ջնջած ըլլայ տուած զայթակղութիւնները, և ըստ կտակագրութեանն աւանդած ըլլայ գնոգին « առ Աստուած և առ երկնային արքունականս » . (Rendo l'anima a Dio et alla Corte celestial). — Իսկ իր ամենէն առաջին յիշատակն կ'երեւի որ ըլլայ Վենետիկոյ հռչակաւոր մայր եկեղեցւոյ (Ս. Մարկոսի) աւագ դրան քովի սեան վրայ փորելով գրուածն. « Յովաննիսի որդի Յակոբ. ԹՎ. ՌԼ » . որ է 1559, և այն սեանց և մօտի որոնց վրայ բազմաթիւ փորագրուած Հայոց անուանց մէջ՝ սա հնազոյնն է ծանօթ թուականաւ։

Դոմինիկոս սպանող և սպանեալ։ — Ըստ քաղաքական օրինաց ամենէն յանցաւոր և չարագործ, և ըստ գործոյն պատուհասեալ մէկ հատ՝ Հայ, նախայիշեալ Յակովբայ և անկէ առաջ յիշուած գովելի անձանց՝ ժամանակակից եղած է Դոմինիկոս անուամբ մէկն, որդի Յովհաննու, որոյ ուր տեղացի ըլլալն յայտնի չէ, որովհետեւ իրեն համար եղած քննութեանց զրուածքն ալ չկան կամ գաւառած չեն. իր անունէն կրնայ կարծուիլ որ Քահկեցոց ըլլայ, բայց քիչ մի յառաջ յիշուած Դոմինիկոս մ'ալ տեսնե՞ք՝ որ Կիլիկեցի էր, և քաղքին անունէն Ատանա կոչուած, ինչպէս իր եղբայրն ալ, և ընկերներն ալ Սսեցի էին. ասկէ զատ երբեմն Վենետիկ Հայոց յարմար անուններն իտալերէն կը թարգմանէին, որով կըրնայ ըլլա՞ որ այս Դոմինիկոս կոչուածն ալ ըլլար Տիրատուր մի, Կիրակոս մի, և այլնն Սակայն ինչ ալ ըլլայ անունն, զայն կրողն անարգեց ու սեւցուց, և այնքաց Հայոց բարի և պայծառ անուանց մէջ ի Վենետիկ՝ բիծ մի ձգեց. բայն դարձեալ այդ բիծն իրմով սկսած և իրմով վճարուած՝ ուրիշի ֆեսս չըրաւ, և օտարոտի բան մի համարուեցաւ Հայու համար այդպիսի գործ, որ էր մարդասպանութիւն, ապահովեան կամ բնչասիրութեան պատճառաւ։ Գործոյն

հանգամանքն անծանօթ են, վերը յիշած դատաքննութեան գրուածոց անյայտութեան համար. յայտնին այս է, որ 1577ին վերջերը կամ յաջորդ տարւոյն առաջին օրերուն՝ այդ անարժան Հայն կը բնակի եղեր ի տուն մի (ի Ս. Մարիամ Խորոսիկ թաղի) ուր բնակէր և խօսաւ Հասան աղայ եիւլանցի թուրք մի, հպատակ Պարսից և զործակալ Էւուսֆ Սէլմ (կամ Սէլմ) մէկու մի. ասոր քով եղած մետաքսի ծրարները և ուրիշ սպարաւորներ, հաւանօրէն և ստակ, տեսնելով Դոմինիկ՝ կը՝ սպաննէ զնա, գուցէ ուրիշներու զործակցութեամբ ալ, ինչպէս կարծուեցաւ, այլ չըստուգուեցաւ: Տէրութեան Հասարակաց փաստաբան անուանեալ պալատնէից մէկն (Avogadori de Comun) բռնեց զնա և իմացուց եղեռնադրութեանց (al Criminal) Տան դատաւորաց, որք պատուիրեցին (10 յանուարի, 1578), եղածը լաւ ստուգելու համար՝ թէ զանիկա և թէ ուրիշ կասկածեալ անձինքը ստիպել, նաեւ տանջանօք, խոստովանելու ըրածնին կամ չըրածնին: Ասոնցմէ մէկն էր Երանեղոյ (Թովհաննուկ, Zaneto fò de Andrea) Թիւփար կամ Թիւփարոս մի, զոր փորձելով ի բանս ձգեցին, բայց չկարցան յանցանքն ստուգել, և առ ժամանակ մի բանտէն ազատելու հրաման տուին: Ինչուան ամսոյն 28 դեռ Դոմինիկոսի յանցաւոր ըլլալն ալ անտարակոյս չէր. նոյն օր Եղեռնաքնին ատեանն պալատնէիւրէն և ընկերակցօք, միանգամայն 28 անձինք, խորհուրդ ըրին թէ արդեօք ոտուգելու համար տանջել ամեն զնա. մեծ մասն խորհրդակցաց (17) այսպէս ընելու քուէ տուին: Երկու օր վերջը, այս բան հոգալու՝ ղլխաւոր զրին իրենցմէ մէկը Ֆիլիպ. Ալպերդ կոչուած, (Capo nel caso dell'Armeno, Ph. Alberto) որ շուտով կատարեւր է ընելիքը, և պարտաւոր յայտներ է գրծմինիկ. Քանի մ'օրէն (5 փետր.) նորէն ժողովելով 13 խորհրդականք, 12 քուէիւր վճռեցին մահապարտութեան ստակալի վճիռ մի, այնպիսի յանցանաց դէմ սաստիկ և քիչ մ'ալ բարբարիկ օրինօք ժամանակին. այսինքն, յանցաւորը զնելով բեռանց մեծ նաւակի մէջ՝ անցընել քաղքին անուանի մեծ ծովային ջրանցքէն, և հանել ի փօքը Հրապարակը, հօն անոր աջ ձեռքը կտրել և վզէն կտնել, ու զինքը ձիու մի ագի կապած՝ քաջ տանիլ մեծ Հրապարակին մէջ, յետոյ տանիլ նոյն փօքը Հրապարակին ծովեզերքը եղած երկուց մեծ և հաստ սեանց մէջ սեղ (որք ինչուան հիմայ կանգուն են), և բարձրաւանդակի մի վրայ զլուխը կտրել, յետոյ մարմինն ալ չորս կտոր ընելով կախաղանի վրայ թողուլ բոլոր այն օր: Թէպէտ այս պժգալի վճիռ տուին, բայց կամ ազգայնոց աղաչանօք կամ ուրիշ՝ նորէն միաբան քուէարկութեամբ 14 անձանց քիչ մի կակղացուցին. և հրամայեցին երկու օր վերջը առաւօտուն (7 փետր.) միայն տանել զյանցաւորը և կախել յիշեալ երկու սեանց մէջ, և ինչուան իրիկուն կախած թողուլ: Այնպէս եղաւ, և նոյն իրիկուն ալ թաղուեցաւ մարմինն, ինչ կերպ որ թաղուէին մահապարտք. և այսպէս կը նշանակէ Ս. Մարկոս եկեղեցւոյ մեռելագիրքն (1):

1-1577 (1578) A di 7 (Feb.) fù applicato Domenego Armeno, d'ordine delli Ecc. Capi de X. et fù sepolto.

Ութ ամիս վերջը Եռնուֆ Պարսիկն աղերսագրով խնդրեց ի Երևակուտէն որ իր երկու ծրար մետաքսը՝ զոր յանձներ էր սպանեալ Խօճայ Հասանայ, և դատաւորք գրաւեր պահեր էին, տան իրեն. ծերակոյտն ալ յանձնեց վաճառականութեան 5 Գիտնոց՝ քննել և ըստ արգարութեան կատարել:

Պարտքի համար շատեր բանտարկուած են, նաեւ երկար տարիներ, և յետոյ արձակուած. բայց թերեւս բանտողքն աւելի յանցաւոր ըլլան քան փորձանքի եկած բանտեալքն: Անիրաւութեամբ յանցաւորք յիշուին քանի մի, Հայոց բազմացած ատեն ի վէներտիկ (ի կէս Ժէ դարու). ինչպէս Պետրոս Աղանալ (1649) որ Խաքէնտէր (Աղեքսանդր) անուամբ ազգակից մի ծեծով վիրաւորեր էր (5 յուլ.), ուրիշներու զոգմամբ. անոր համար բանտուած, և երաշխաւոր զնելով արձակուեր էր. իսկէնտէր բողոքեց տէրութեան (28 յուլ.), և իր արեան տոյժը պահանջելով՝ խնդրեց որ նորէն դատուի Պետրոս, ոչ առաջուան քննողներէն, այլ վաճառականութեան հոգեւոր 5 Գիտուններէն՝ որոց յանձնուած էին Հայոց խնդիրներն: Երևակոյտն պատուիրեց առաջին քննող պաշտօնէից որ ստոյգ և երդուեալ տեղեկութիւն տան. զոր և անշուշտ ըրած են. բայց խնդիրն ինչպէս վերջացեր է, չեմ գտած:

Աւելի յանցաւոր Աստուծոյ էր՝ քան թէ մարդկան՝ Յակոբ Գալուստեան, որ հայրոցութեանց համար դատապարտեցաւ (1651, յան. 15) երեք տարի թիաւալութեան ի խալէս (նաւ). և թէ անկարող էր՝ վեց տարի մօլթ բանտի մէջ կենալու. նա կարող գտուեցաւ, և փոխանակ 3 տարւոյ 6 տարի աշխատեցաւ Տանտոլա կոչուած խալէի մէջ. որ երբ դարձաւ ի վէներտիկ (1657ին), Հայք աղերս տուին տէրութեան (19 նոյեմբ.) որ ազատի Գալուստ, որովհետեւ վճուածէն աւելի ատեն պատժուած էր. խոստացան պարտքերն ալ վճարել. տէրութիւնն զրեց Դալմատիոյ և Ալպանիոյ պաշտօնէից (22 նոյեմբ.) (որք արդէն վկայեր էին անոր ծառայութեանը և ազատութեան արժանի ըլլալուն), որ լաւ քննեն թէ արդեօք նորէն յանցանք ըրած է, կամ պարտք ունի, և մինչեւ որ այս բանս ստուգուի՝ նա մնայ ի մօլթ բանտի. ունէր պզտի պարտք մի 89 լիւրայից, զոր Հայք պիտի վճարէին: Այս խնդրոյ վերջն ալ չեմ գտած. բայց անտարակոյս ազատուած է Գալուստեանն. վասն զի Հայք ոչ միայն պարտքը վճարել խոստանալին այլ և երաշխաւոր ըլլալ. տէրութիւնն ալ իր պատուիրագրին մէջ խնամով կ'ըսէ, որ Հայոց երախտաւոր ազգը հաճելի՝ իրեն (տէրութեան) ալ օգուտ է (1):

Վենետիկոյ զգաստ (և երբեմն յափազանց ալ) տէրութիւնն՝ ամէն տեսակ բանի տեսող, քննող և պաշտօնեայ զրեր էր. բայց երբեմն երկու տարբեր բանի պաշտօնեայք՝ տարբեր կերպով ալ կը զատէին նոյն մէկ բանը, ինչպէս այս երկու յիշեալ դիպուածներէն ալ կրնայ գուշակուիլ. երբեմն ալ իրենց

1 L'istanza si riconosce giusta, et riguarda anco il publico servizio nel consolar Nazione tantò benemerita.

շահուն համար խստութեամբ կը դատէին. ինչպէս հետեւեալ զիպուածն ալ, որ վերոյիշեալներէն առաջ եղած է (1643): Յակոբ որդի Սահակայ և Պալի՝ որ այն ատեն Հայոց մէջ պիտաւոր սէնսալք էին, ազգայնոց և Պարսից համար երկու տուն վարձեր էին. Նոր արդարոյնքան կոչուած պաշտօնեայք պարտաւորեցին զանոնք իբր յանցաւոր. վասն զի տուն կամ իջեւան վարձքի տուողք (albergatori) պարտական էին, ըստ օրինաց, հարկ կամ մաքս մի վճարել. Պալի և Յակոբ բողոքեցին զրով առ Դուքսն (23 սեպտեմբ.), թէ իրենց ըրածն ոչ վարձքի տալ էր, այլ ձրի բնակութիւն տալ, որպէս զի յորդորուին Հայք աւելի շատ գալ և շատ վաճառք բերել: Տէրութիւնն յանձնեց Ե Գիտնոց քննել. ասոնք արդարացուցին ամբաստանեալները, վկայելով որ անոնք ոչ թէ վարձք կ'առնուն ի վաճառականաց, այլ անոնց ծախուած վաճառքէն օրինաւոր սանսէրչէքը. և պէտք չէ այս բանիս համար նորութիւն կամ արգելք մ'ընել Հայոց, այլ թողուլ իրենց ազատութեանը: — Փանի մի տարի վերջը (1650) այսպիսի բան մ'ըրին նոյն պաշտօնեայք ուրիշ երկու Հայ վաճառականաց դէմ (Մարտիրոս և Պետրոս), որք 140 դուկատի տուն մի վարձեր էին իրենց ազգայնոց համար. բողոքեցին Հայք իրենց նեղութիւն տուողներուն դէմ. տէրութիւնն ալ ըստ սովորութեան յանձնեց Ե Գիտնոց. ասոնք ալ արդարացուցին զՀայս, մանաւանդ թէ յարմար և լաւ համարեցան որ Հայք միատեղ կենան՝ քան թէ ցրուած. և չըլլայ որ այս բանիս համար նեղուելով՝ փոխանակ ի վենետիկ գալու՝ երթան ի Լիվոռնոյ կամ ի Ճենովա:

Շարունակելի

ԻԾԽԱՆԱՅ ԿՂԶԻՔ

Նէապոլիս Գաբրի և Իսկիայ կղզիները ունի, Կոստանդնուպոլիս ալ իշխանաց կղզիները: Նէապոլսեցիք որչափ կը պարծին իրենց ծովածոցին գեղեցիկ զարդուցը վրայ, նոյնչափ ալ Պոլսեցիք իրենց հանգստեան և զուարճութեան կղզեաց, որք հրաշալի տեսարան մը կը պարգեն, Մարմարայի ծովուն միւտքին վրայ: